

Milan Víturka / Vilém Pařil / Jiří Vystoupil / Petr Halánek

Teoretická a metodická východiska tvorby moderních strategií regionálního rozvoje a hodnocení účelnosti veřejných projektů

(případová studie České republiky)

MASARYKOVA
UNIVERZITA

MUNI
PRESS

**Teoretická a metodická východiska tvorby
moderních strategií regionálního rozvoje
a hodnocení účelnosti veřejných projektů**
(případová studie České republiky)

Milan Víturka / Vilém Pařil,
Jiří Vystoupil / Petr Halánek

Masarykova univerzita

Brno 2025

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Viturka, Milan, 1948-

Teoretická a metodická východiska tvorby moderních strategií regionálního rozvoje a hodnocení účelnosti veřejných projektů (případová studie České republiky) / Milan Viturka, Vilém Pařil, Jiří Vystoupil, Petr Halámek. -- 1. vydání. -- Brno : Masarykova univerzita, 2025. -- 1 online zdroj
Obsahuje bibliografii a bibliografické odkazy

ISBN 978-80-280-0762-1 (online ; pdf)

* 332.055.2 * 332.14 * 332 * 711.1 * 351.712 * 330.322.14 * (437.3) * (048.8:082) * (0.034.2:08)

- regionální rozvoj -- Česko
- regionální politika -- Česko
- regiony -- Česko
- územní rozvoj -- Česko
- veřejné projekty -- Česko
- veřejné investice -- Česko
- kolektivní monografie
- elektronické knihy

332 - Regionální ekonomie, regionální ekonomika [4]

Recenzenti: prof. RNDr. Jiří Blažek, Ph.D., PŘF UK, Praha
                      doc. Ing. Petr Hlaváček, Ph.D., FSE UJEP, Ústí n. L.

© 2025 Milan Viturka, Vilém Pařil, Jiří Vystoupil, Petr Halámek

© 2025 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-280-0762-1

ISBN 978-80-280-0761-4 (vázáno)

<https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.M280-0762-2025>

OBSAH

1. Úvod.....	7
2. Rozvojový potenciál regionů České republiky.....	13
3. Tvorba prakticky orientovaných scénářů regionálního rozvoje	32
3.1 Zařazení regionů ORP do základních typů rozvojových scénářů podle vytvořených profilových kategorií.....	33
3.2 Scénáře regionálního rozvoje, ilustrativní návrhy podporovaných aktivit a inspirativní příklady	43
4. Hodnocení účelnosti veřejných investičních projektů (příklady).....	62
4.1 Hodnocení liniových projektů.....	63
4.2 Hodnocení areálových projektů.....	94
5. Vazby na Politiku hospodářské, sociální a územní soudržnosti Evropské unie a závěrečné poznámky.....	125
Použitá literatura	129

1. Úvod

.....

Tato tematicky specializovaná a prakticky vysoce aktuální studie byla zpracována za účelem zlepšení informačního zabezpečení potřebných inovací regionální politiky České republiky a výuky v oblasti regionální ekonomie a správy jako samostatného oboru ekonomických věd. V tomto kontextu jde zejména o problematiku prostorové dimenze, organizace a podpory ekonomického a sociálního rozvoje (výsledky výzkumu lze využít i pro potřeby výuky projektového managementu na ekonomicky zaměřených vysokých školách). V rámci daného ekonomického oboru byla v průběhu času postupně vytvořena celá řada teorií regionálního rozvoje, které ze systémového pohledu do určité míry navazují na všeobecné makroekonomicky orientované ekonomické teorie, a významně tak přispívají k jejich praktické interpretaci (stručné komentáře k těmto a dalším otázkám spojených s přípravou a realizací projektů regionálního rozvoje tak byly logicky zařazeny do úvodní kapitoly studie).

Pokud jde o širší teoretické záramování diskutované problematiky, je vhodné úvodem uvést alespoň základní informace o relevantních ekonomických teoriích, které představují obecný základ hospodářské praxe vyspělých zemí (podrobněji viz např. Blažek, J., Uhlíř, D., 2020). V tomto rámci je v souladu se zaměřením publikace na regionální rozvoj a jeho vazby na regionální politiku a management projektů položen důraz na řešení problémů na straně nabídky. Na tomto místě je nezbytné zmínit především neoklasické a neoliberální teorie, které zohledňují významové postavení a odpovídající cíle a priority regionální politiky (Viturka, M., 2007). V prvním případě jde zvláště o lokalizační teorie, jejichž cílem je identifikace hlavních faktorů podmiňujících lokalizaci ekonomických aktivit. V tomto ohledu je potřebné uvést Solowův model produkční funkce, který kromě tradičních výrobních faktorů zohledňuje i odpovídající dopady generované vývojem technologií na produktivitu práce. Na zjevnou skutečnost, že tento obecně orientovaný model není schopen uspokojivě objasnit dlouhodobý růst produkce, reagovaly neoliberální teorie prostřednictvím modelů endogenního růstu usilujících o internalizaci hlavních ovlivňujících faktorů hospodářského rozvoje. V této souvislosti je potřebné připomenout Lucasův model zaměřený na problematiku akumulace lidského kapitálu a Romerův model zaměřený na problematiku akumulace znalostního kapitálu. Nezbytné je zmínit i Krugmanův model „nové ekonomické geografie“, který objasňuje procesy koncentrace průmyslu pomocí faktorů rostoucích výnosů

z rozsahu, dopravních nákladů a významu průmyslu v dané ekonomice (k tomuto modelu lze pak přiřadit Porterův „model diamantu“, který dokládá, že konkurenční výhody jsou v globální ekonomice velmi silně lokalizovány a v souladu s touto skutečností prosazuje aplikaci konceptu klastrů jako souborů územně propojených firem a přidružených institucí a organizací v hospodářské praxi). Z celkového pohledu je možné konstatovat, že zejména neoliberální teorie zdůrazňují, že ekonomický rozvoj ve vyspělých zemích by měl být primárně založen na stimulaci tvůrčí invence jako významného předpokladu aktivace rozvojového potenciálu (z pohledu plánování příslušných projektů jde zejména o zohlednění rozvojového potenciálu jednotlivých regionů).

V rámci druhé hlavní skupiny teorií, tzn. poptávkově orientovaných teorií, korespondujících s keynesiánským pojetím ekonomie, je potřebné alespoň stručně zmínit v regionální ekonomii poměrně často diskutovanou teorii růstových pólů (Perroux) spolu s teorií růstových center a růstových os (Boudeville) a dále teorii polarizovaného rozvoje (Friedmann) a teorii kumulovaných příčin (Myrdal).

Ze širšího pohledu je dále potřebné zmínit, že jde o interdisciplinární problematiku s významnými přínosy dalších věd, ze kterých lze uvést zejména ekonomickou geografii (např. Yeoung, Boschma) a ekonomickou sociologii.

Z hlediska disponibilních možností efektivního ovlivňování územního rozvoje ze strany institucí státní správy a samosprávy je nezbytné systematicky respektovat prostorovou dimenzi společenského rozvoje a návazně zohledňovat působení zákonitostí jeho prostorové organizace (včetně uspořádání ekonomických, sociálních a environmentálních procesů). V souladu s tímto kategorickým imperativem jsou v tabulce 1 shrnuty základní informace vztahující se k vybraným charakteristikám spojeným s prostorovým uspořádáním společenských systémů, které je prezentované podle hierarchických úrovní.

Z hlediska hierarchicky uspořádaných hlavních typů vnitrostátních územních interakcí tak na lokální úrovni hraje nejvýznamnější roli integrace na bázi realitních interakcí spojených s vlastnictvím nemovitostí, na mikroregionální úrovni integrace na bázi pracovních interakcí spojených s dojížděním za prací do nodálních center a na mezoregionální úrovni pak integrace na bázi produkčních interakcí. K tomu je potřebné poznamenat, že dojíždění za prací je doplňováno dojížděním do středních a vysokých škol a za specializovanými zdravotními, sociálními, maloobchodními a dalšími spotřebitelskými službami (prostorová dimenze těchto procesů odráží náročnost jejich provozování). V tomto kontextu lze podporu integračních procesů považovat za hlavní nástroj efektivního řešení územních nerovnováh, resp. disparit generovaných historickým vývojem, spojených s ne-

Tabulka 1: Základní determinanty prostorového uspořádání společenských systémů

hierarchická úroveň	hlavní nositelé polarizace	hlavní nositelé integrace	hlavní typy interakcí	klíčové struktury
lokální	sídelní centra	urbanistické zóny	realitní	vlastníci nemovitostí, urbanisté
mikroregionální	nodální centra	nodální procesy	pracovní	zaměstnavatelé, zaměstnanci, místní správa
mezoregionální	póly rozvoje národního významu	rozvojové osy regionálního významu	produkční	významné firmy, regionální správa
makroregionální	póly rozvoje nadnárodního významu	rozvojové osy národního významu	řídící	ústředí velkých firem, státní správa
globální	póly rozvoje globálního významu	rozvojové osy nadnárodního významu	obchodní	nadnárodní korporace, mezinárodní organizace

Poznámky:

V rámci České republiky představují základní hierarchické úrovně samosprávné obce, mikroregiony obcí s rozšířenou působností / ORP (celkem 206 obcí včetně Prahy) a mezoregiony krajů.

Rozvojové osy regionálního a národního významu lze efektivně vymezit na základě analýzy vztahu mezi kvalitou podnikatelského prostředí (viz dále) a počtem obyvatel mikroregionů; rozvojové osy nadnárodního významu pak na základě analýzy regionálních vazeb na procesy metropolizace.

rovnoměrným rozmístěním obytných, pracovních a obslužných funkcí a s uspokojováním různorodých potřeb indukovaných společenským rozvojem. K tomu je potřebné poznamenat, že některé české obce s rozšířenou působností/ORP během svého vývoje začaly postupně ztrácet své obslužné funkce z důvodu konkurence silnějších sídelních center nacházejících se v jejich sousedství. Rozvojově nejvýznamnější pracovní funkce tak do současnosti ve významné míře ztratila přibližně jedna třetina ze všech ORP a podobné trendy byly zaznamenány i v případě vyšších vzdělávacích a dalších specializovaných obslužných funkcí (v tomto kontextu své střediskové funkce ztrácela zejména menší nodální centra nacházející se v blízkém zázemí největších sídelních center, tj. Prahy, Brna, Ostravy a Plzně).

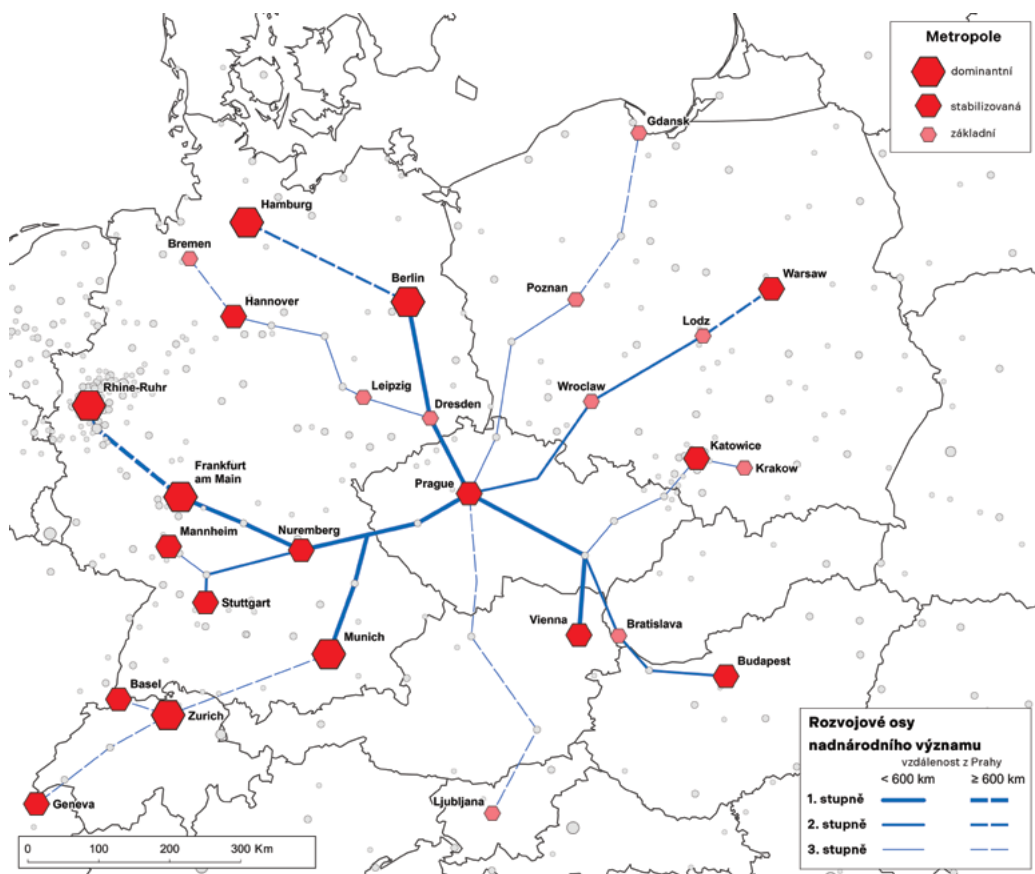
Výše diskutovaný vývoj různorodých integračních procesů generovaných pracovními, obslužnými a dalšími funkcemi obcí potvrzuje zvyšující se závislost menších sídel na významnějších městech, počínaje plnohodnotnými cen-

try nodálních regionů. Obecně pak lze konstatovat, že i ve venkovských regionech je zaměstnanost ve stále větší míře závislá na externí poptávce po zboží a službách. V této souvislosti je důležité, že z pohledu exportně orientovaných bazických odvětví má úroveň mezd v místě produkce pouze sekundární vliv na celkový odbyt (jejich dlouhodobý vývoj však v nezanedbatelné míře ovlivňuje investiční atraktivitu příslušných regionů s adekvátními vlivy na zaměstnanost). Potřebné je připomenout i skutečnost, že výrobky s nižší přidanou hodnotou, které jsou charakteristické zvláště pro venkovské regiony, jsou více citlivé na příslušné rozdíly v ceně práce než výrobky s vyšší přidanou hodnotou, které jsou charakteristické pro městské regiony disponující odpovídající nabídkou kvalitní pracovní síly (v souladu s tím mají městské regiony diverzifikovanější strukturu ekonomiky, a jsou tedy i odolnější vůči negativním vlivům spojeným s rostoucí globalizací ekonomiky). Postavení jednotlivých sídel v rámci územní dělby práce na mikroregionální úrovni má pochopitelně významné dopady nejen na jejich ekonomický rozvoj, ale i na jejich sociální rozvoj včetně jeho demografických charakteristik (periferní poloha menších obcí pak logicky vede k emigraci mladšího a vzdělanějšího obyvatelstva, což pochopitelně výrazně podvazuje perspektivní možnosti jejich dalšího ekonomického i sociálního rozvoje).

Na závěr úvodní kapitoly považujeme za potřebné uvést ilustrativní informace o historicky zformovaném metropolitním systému regionu střední Evropy, který je přehledně prezentován prostřednictvím přiloženého Obrázku 1.

Prezentovaný výběr středoevropských metropolí zohledňuje následující hlavní komponenty (Viturka, M., 2016):

1. Populační velikost metropolí stanovenou v rámci tzv. funkčních urbanistických oblastí / functional urban areas / FUA (viz Brezzi, M. a kol., 2012), která je všeobecně považována za základní faktor pro nastartování a další vývoj procesu metropolizace.
2. Ekonomický profil zdůrazňující progresivitu odvětvové struktury odvíjející se od aktuálního zastoupení znalostně založených odvětví s nadprůměrnou tvorbou přidané hodnoty s pozitivními dopady na konkurenceschopnost regionů.
3. Všeobecnou atraktivitu generovanou vysokou podnikatelskou a rezidenční přitažlivostí vytvářející příznivé předpoklady pro další socioekonomický rozvoj zejména v případě sídelních center nadnárodního, příp. globálního významu (viz např. Belberdos, R. a kol., 2020).

Obrázek 1: Metropolitní systém střední Evropy z pohledu České republiky

Statistická analýza výsledků dosavadních výzkumů ukazuje, že výše prezentované typové zařazení metropolí mezi dominantní, stabilizované, resp. etablované, a základní, resp. elementární, metropole má zásadní vazby na komponentu „všeobecná atraktivita“. S významnou intenzitou statistických vazeb se nicméně setkáváme i v případě obou zbývajících komponent, z nichž poněkud silnější vazby vykazuje komponenta populační velikosti. Příslušné relativně silné vazby na ukazatel HDP/obyv. korespondují s všeobecně platným předpokladem o vyšší přidané hodnotě produkce znalostních odvětví (v tomto ohledu pak ve prospěch „západních“ střeoevropských metropolí mluví zejména výrazně vyšší progresivita ekonomické struktury; menší rozdíly zjištěné v případě komponenty všeobecné atraktivity pak lze přičíst zejména nižší cenové hladině základních výrobních fak-

torů charakteristické pro „východní“ středoevropské metropole). Na základě provedených aplikací gravitačního modelu byly následně definovány rozvojové osy nadnárodního významu, které byly rozděleny do tří skupin (viz Viturka, M. a kol., 2010). Nejvýznamnější osy 1. řádu, resp. stupně v rámci České republiky procházejí regiony ORP krajů Středočeského, Plzeňského, Ústeckého, Vysočina a Jihomoravského. V tomto kontextu pak byla mezi evropsky významné metropole zařazena pouze Praha, která se nachází na třech rozvojových osách nejvyššího řádu. Na rozvojové ose nejvyššího řádu se nachází i druhé nejvýznamnější české sídelní centrum Brno (známé pořádáním významných mezinárodních veletrhů), kterému tak lze přiznat pozici vedlejší metropole nadnárodního významu.

2. Rozvojový potenciál regionů České republiky

.....

Komplexně orientované hodnocení rozvojového potenciálu regionů ORP (z čistě hierarchického pohledu jde o mikroregiony) jako nedílné součásti systému územní správy a samosprávy České republiky vychází z aplikace proaktivního přístupu založeného na systematické percepci budoucího vývoje. Provedený dlouhodobý výzkum, chápáný i jako vstupní etapa pro posuzování účelnosti veřejných projektů, vyústil do vytvoření prakticky verifikovaných modelů regionálního rozvoje zahrnujících shodné počty 16 faktorů (interpretovaných v obou případech na základě více než stovky primárních ukazatelů).¹

Prvním z nich je model hodnocení kvality podnikatelského prostředí / KPP (podrobněji viz Viturka, M. a kol., 2010; Viturka, M., 2016; Viturka, M., 2019), který reflektuje rozvojové priority firem nadregionálního významu jako syntetické komponenty interpretující investiční atraktivitu regionů prostřednictvím relevantních faktorů. Vytvořené faktory jsou prezentovány podle šesti typologických skupin, v jejichž rámci jsou pak řazeny podle významových vah stanovených na základě preferencí manažerů velkých firem s nadnárodním významem (viz Netherlands economic institute in cooperation with Ernst & Young, 1993).² Konkrétně jde o skupiny obchodních faktorů (blízkost trhů, koncentrace významných firem, podpůrné služby, přítomnost zahraničních firem), pracovních faktorů (dostupnost pracovních sil, kvalita pracovních sil, flexibilita pracovních sil), infrastrukturních faktorů (kvalita silnic a železnic, informační a komunikační technologie, blízkost mezinárodních letišť), regionálních a lokálních faktorů (podnikatelská a znalostní báze, asistence veřejné správy), cenových faktorů (cena nemovitostí, cena práce) a environmentálních faktorů (urbanistická a přírodní atraktivita území, environmentální kvalita území).

Druhý model, orientovaný na hodnocení regionální kvality sociálního prostředí / KSP, pak vychází ze syntézy výsledků analýz provedených v rámci dlouhodobého akademického výzkumu (podrobněji viz Viturka, M., 2013; Viturka, M., 2016; Viturka, M., 2019). K jeho praktické aplikaci je potřebné poznamenat, že ve

● ● ●

- 1 V této souvislosti je vhodné uvést citát známého publicisty a ekonoma Tomáše Sedláčka „aktivní přístupy stojí v opozici s postmodernistickou vírou, že naše pohledy vznikají jen recyklací a kombinací příběhů minulých“ (Sedláček, T., 2012).
- 2 V rámci posuzování rozvojových priorit významných firem byly z řady důvodů (zejména nejvyšší intenzita výrobní kooperace s adekvátními vlivy na rozvoj znalostní ekonomiky a stimulaci územního rozvoje) upřednostňovány průmyslové firmy.

srovnání s hodnocením KPP jde vzhledem k více strukturovanému složení příslušných respondentů (zahrnujících kromě vlastního obyvatelstva i vytvořené správní instituce spolu s občanskými sdruženími, příp. dalšími institucemi) o komplikovanější záležitost. V našem pojetí model zohledňuje rozvojové priority jednotlivých regionů ORP v intencích jejich rezidenční atraktivity hodnocené prostřednictvím vybraných faktorů členěných do pěti typologických skupin. Konkrétně jde o skupiny sociálních faktorů (naděje dožití, úroveň vzdělání, nezaměstnanost, rozvodovost, potratovost, kriminalita), demografických faktorů (přirozený pohyb obyvatelstva, mechanický, resp. migrační pohyb obyvatelstva, věková struktura obyvatelstva), urbanistických faktorů (stupeň urbanizace, urbanistický rozvoj, urbanistické prostředí), infrastrukturních faktorů (zdravotnická infrastruktura, sociální infrastruktura) a environmentálních faktorů (krajinná struktura, kvalita ovzduší). Při výběru výše uvedených faktorů byl jako inspirativní využit koncept kvality života odrážející sociologické představy o žádoucím společenském vývoji zohledňující preference obyvatelstva a jejich reflexi institucemi veřejné správy a samosprávy (Diener, E., Suh, E., 1997; Mederly, P., Nováček, J., Topercer, P., 2004; Viturka, M., 2013; Kruk, H., 2017).

Výsledky hodnocení KPP a KSP poskytují komplexní informace o rozvojovém potenciálu regionů, které byly zobecněny prostřednictvím originální integrační teorie udržitelného regionálního rozvoje objasňující působení zákonitostí vývojové a hierarchické diferenciaci společenských systémů, jejichž praktická aplikace umožňuje korektně vymezit hlavní a vedlejší póly a osy rozvoje (Viturka, M., 2011). Její významnou předností je zejména skutečnost, že na rozdíl od běžných ekonomických teorií důsledně propojuje teorii s praxí a v tomto kontextu zohledňuje odpovídající roli prostoru považovaného spolu s časem za fundamentální parametry globálního vývoje (Viturka, M. a kol., 2013). Na jejím základě lze, na rozdíl od klasických obecných modelů, komplexně posuzovat rozvojové předpoklady jednotlivých regionů jak na mikroregionální úrovni (v případě České republiky jde o územní obvody obcí s rozšířenou působností), tak na mezuregionální (krajské) hierarchické úrovni. Praktické využití těchto skutečností v rámci podpory regionálního rozvoje orientované na posuzování účelnosti plánovaných rozvojových projektů lze chápat jako objektivní nástroj optimalizace jejich výběru a managementu realizace.

Ze strategického pohledu je užitečné výše uvedené informace doplnit v tom smyslu, že zatímco vznik a dynamika pólů rozvoje jsou výsledkem dlouhodobého historického vývoje a samoorganizace ekonomiky (účelové pokusy o iniciaci vzniku nových pólů rozvoje byly obvykle neúspěšné), pak podpora tvorby rozvojových

os představuje významnou příležitost pro stimulaci regionálního rozvoje. Šíření pozitivních rozvojových efektů z pólů rozvoje významně přispívá ke snižování regionálních disparit a tím i k překonávání rozvojových limitů zaostávajících regionů. Výsledky modelování regionálního rozvoje spolu s vybranými poznatky nejznámějších teorií regionálního rozvoje (viz např. McCann, P., 2013) byly efektivně využity v rámci formulace již zmíněné integrační teorie udržitelného regionálního rozvoje objasňující působení společenských zákonitostí regionální diferenciace v post-industriálním období spojeném s postupným přechodem od prosté koncentrace jevů ke koncentraci vztahů. Tato teorie interpretuje kvalitu podnikatelského prostředí a kvalitu sociálního prostředí jako externí determinanty územního rozvoje socioekonomických aktivit působící v interakci se specifickými procesy tvorby technických, ekonomických a sociálních inovací jako nositelů společenského pohybu. V tomto kontextu jsou konstituovány primární předpoklady udržitelného rozvoje, jehož nezbytným předpokladem je dynamická rovnováha mezi kvalitou podnikatelského prostředí a kvalitou sociálního prostředí (toto pojetí zdůrazňuje nadčasový význam pojmu konkurenceschopnost). Z hlediska percepce rozvojového potenciálu regionů pak lze konstatovat, že zvyšování kvality podnikatelského prostředí stimuluje rozvoj podnikatelských aktivit (s příznivými dopady na zaměstnanost), a v interakci s kvalitou sociálního prostředí tak determinuje všeobecnou atraktivitu regionů.

Zásadním výsledkem dlouhodobého působení výše popsaných jevů a procesů je socioekonomická diferenciace regionů vyznačující se v souladu s hierarchickým uspořádáním společenských systémů vysokou inercií v čase. Příslušné póly rozvoje jsou v tomto kontextu hlavními nositeli vývojově vyšších jevů, které jsou po příznivém testu odpovídající poptávky šířeny do jejich okolí. Z hlediska jejich šíření pak obecně platí, že se koncentruje na vytvářené osy rozvoje, které tak hrají nezastupitelnou roli v rámci procesů podporujících konvergenční tendence v ekonomické úrovni regionů. V této souvislosti je vhodné připomenout, že podle konceptu tzv. podmíněné beta-konvergence dochází k vyrovnávání ekonomické úrovně především v případě regionů s podobnou produkční funkcí (Solow, R., 1956). Podle tuzemské teorie hierarchie reality (Hampl, M., 1996) se ovšem konvergence vztahuje zejména na vývojově nižší jevy, které ztratily svoji původní výjimečnost. Potřebné je připomenout i silně deterministickou teorii ziskových cyklů předpokládající, že jednotlivé regiony jsou disponovány pro výrobu určitých výrobků v závislosti na jejich životním cyklu, tj. nejvyspělejší regiony pro nové výrobky a méně vyspělé regiony pro standardní výrobky. Z toho lze vyvozovat, že neoklasický předpoklad automatického obnovování rovnováhy v regionálním rozvoji se v praxi uplatňuje

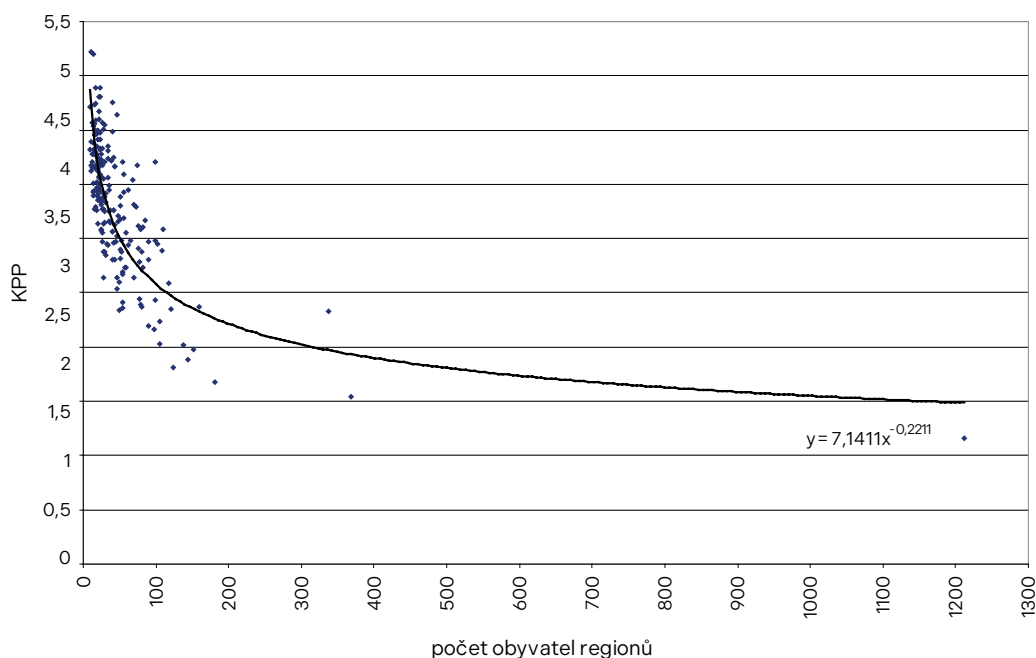
selektivním způsobem. Výše komentované procesy v interakci s institucionálním uspořádáním jednotlivých zemí tvoří podstatu mechanismu regionální diferenciace jako součásti procesu evoluce, tj. vývoje od méně komplexních jevů k vyšším, více komplexním jevům.

V následující části jsou stručně popsány ilustrativní příklady integračních procesů působících na mikroregionální a mezoregionální úrovni. Pokud jde o mikroregionální úroveň, jde především o procesy spojené s vytvářením tzv. nodálních regionů zejména na základě dojížděky do zaměstnání. Rozvojový potenciál těchto procesů lze interpretovat pomocí ukazatele mezní míry mobility pracovních sil M_m , definované poměrem mezi přírůstkem příjmů P_p a přírůstkem nákladů P_n generovaných těmito procesy. Vytvořené nodální regiony se následně (ve shodě s prointegračním působením procesů vyššího řádu) sdružují v rámci mezoregionů krajů, jejichž významové postavení odráží důležitost příslušných metropolí – z praktického pohledu jde o póly rozvoje národního a nadnárodního významu. Těmito vazbami generované synergické efekty pak udržují dynamickou rovnováhu územních společenských systémů. Celkovou atraktivitu regionů lze potom vyjádřit vzorcem $R_i = \Sigma (x_i - x_p) + (y_i - y_p)$, kde výraz R_i označuje vybraný region a výrazy x_i a y_i odchylky KPP a KSP od regionálních průměrů x_p a y_p .

Dobrou vypovídací schopnost, a tedy i praktickou využitelnost integrační teorie udržitelného regionálního rozvoje dokládají následující skutečnosti:

- velmi silné statistické vazby regionální kvality podnikatelského prostředí a HDP (korelační koeficient na úrovni českých krajů převyšuje hodnotu 0,9),
- kauzální vazby mezi kvalitou podnikatelského prostředí a populačním vývojem regionů, které lze nejlépe vyjádřit prostřednictvím aplikace mocninné funkce,
- významné územní vazby kvality podnikatelského prostředí a kvality sociálního prostředí (dokumentované výsledky regionálních analýz inovačního potenciálu firem a využití lidských zdrojů),
- efektivní využití teorie pro exaktní vymezení hlavních rozvojových os reflektujících pozitivní odchylky skutečně dosažených hodnot od teoreticky příslušných hodnot KPP regionů odpovídajících jejich populační velikosti.

Kvalita podnikatelského prostředí v souladu s působením aglomeračních efektů spojených s tvorbou externích úspor vykazuje velmi silné vazby na dosaženou úroveň urbanizace jako významného faktoru společenského rozvoje. Tuto skutečnost potvrzuje i zjištěná mocninná závislost mezi hodnotami KPP a populační

Obrázek 2: Závislost hodnot KPP a populační velikosti regionů ORP

Zdroj: vlastní výzkum

velikostí regionů ORP prezentovaná pomocí následujícího grafu (podrobnější informace viz Viturka, M., 2016).

Praktická aplikace mocninné regresní funkce pak (v souladu s řadou empirických zjištění) nejlépe vystihuje dlouhodobými výzkumy a rozbory jednoznačně potvrzenou pravidelnost ve velikostním rozložení měst, označovanou v anglosaské literatuře jako rank-size rule. Tato skutečnost byla doložena i vlastní analýzou, kdy byly jednotlivé typy regresních funkcí posuzovány s důrazem na optimální průběh regresní křivky z hlediska nejvýznamnějších českých měst disponujících největším potenciálem aglomeračních výhod.

Zasazení výše komentované integrační teorie udržitelného regionálního rozvoje do širšího explanačního rámce zohledňujícího příslušné závěry nabídkově orientovaných endogenních teorií hospodářského růstu pak lze výstižně demonstrovat prostřednictvím vytvořené regionální modifikace produkční funkce

$$Y_r = A * f(L_a, K_b, I_x)$$

Y_r – úroveň regionálního výstupu

A – souhrnná multifaktorová proměnná (územně vázané faktory rozvoje)

L_a – práce (a – elasticita substituce práce)

K_b – kapitál (b – elasticita substituce kapitálu)

I_x – inovace (x – pozitivní externality generované dynamickým kontinuálním rozvojem znalostního kapitálu).

V širším kontextu prezentované varianty produkční funkce pak komponenta kvality podnikatelského prostředí interpretuje věcný základ tzv. souhrnné proměnné A (vzhledem k regionální dimenzi popsané produkční funkce je abstrahováno od územně volných, a tudíž spontánním způsobem působících faktorů). Vedlejší komponenty využití lidských zdrojů a inovačního potenciálu firem jsou pak zahrnuty v rámci proměnných L (reflektující potenciální vlivy odvětvové struktury na úroveň zaměstnanosti) a I (reflektující potenciální vlivy tvorby a akumulace inovací na strukturu zaměstnanosti). V dlouhém časovém horizontu tak lze regionální konkurenceschopnost chápat jako spojovací článek mezi komponentami kvality podnikatelského prostředí a kvality sociálního prostředí, které podávají syntetické informace o podnikatelské a rezidenční atraktivitě regionů.

Z pohledu mezinárodně známých institucí je dále potřebné uvést definici konkurenceschopnosti jako schopnost států a regionů generovat vysoké příjmy a zaměstnanost při jejich vystavení vnější konkurenci (viz European Commission 1999). Ze známých systémů jejího hodnocení lze zmínit např. zprávy o globální konkurenceschopnosti od The world economic forum vycházející ze dvou základních oblastí hodnocení, z nichž první se vztahuje na hodnocení institucí a ekonomických politik (dílní indexy růstové konkurenceschopnosti zaměřené na stávající úroveň technologií, kvalitu veřejných institucí a makroekonomické podmínky) a druhá pak k indexu mikroekonomické konkurenceschopnosti (dílní indexy zaměřené na aktuální výkonnost a kvalitu firem a kvalitu podnikatelského prostředí). V této souvislosti je vhodné zmínit i všeobecně známé ročenky světové konkurenceschopnosti od Institute for management development, který ve svých podrobných analýzách vychází ze čtyř základních skupin faktorů popsaných poměrně rozsáhlými soubory kritérií (ekonomická výkonnost, efektivnost vlády, efektivnost firem a technická infrastruktura).

K uvedeným informacím je užitečné poznamenat, že v poslední době dochází k postupnému zvyšování důrazu na kvalitu života a celkovou udržitelnost

společenského rozvoje, a v souladu s touto zjevnou skutečností tak lze běžné definice a užití způsoby hodnocení považovat za poněkud redukcionistické. Konkurenceschopnost regionů je tak ze všeobecného pohledu účelné chápat především jako výsledek společného úsilí o co nejproduktivnější využívání vnitřních zdrojů rozvoje v interakci s co nejúčelnějším využíváním externích zdrojů a naskýtajících se rozvojových příležitostí zaměřených na dlouhodobé zvyšování celkového ekonomického a sociálního potenciálu konkrétních regionů a sídelních center.

Ze systematického pohledu je dále potřebné konstatovat, že vzhledem k probíhajícímu procesu zvyšování vzájemné závislosti, resp. interdependence dochází v globalizované ekonomice k postupnému oslabování významu národních hospodářských politik a na druhé straně pak k posilování významu flexibilnějších a racionálnějších regionálních politik. S touto objektivní skutečností přirozeně koresponduje i narůstající poptávka po odborných studiích, regionálních modelech a teoriích zohledňujících problémy regionálního rozvoje v současném období. V tomto směru náš dlouhodobý výzkum jasně prokázal, že vytváření a prohlubování vnitřně integrovaných prostorových systémů pólů a os rozvoje významným způsobem zvyšuje regionální konkurenceschopnost, kterou je nezbytné chápat jako primární základ dlouhodobě udržitelného rozvoje. Z toho logicky vyplývá zásadní význam systematické podpory integračních procesů na národní i mezinárodní úrovni jako důležité součásti hospodářské politiky (se zvláštním důrazem na její regionální komponentu). V tomto kontextu pak výsledky komplexního modelování prostorových vztahů v interakci s řadou provedených regionálních analýz rovněž potvrzují, že dosažení žádoucího stavu dynamické rovnováhy společenských systémů významně závisí na promyšlené institucionální a věcné regulaci nepříznivých dopadů ekonomického růstu na kvalitu života. Tento závěr významně koresponduje s obecně koncipovanou samoorganizační teorií (Luhmann, N., 1982), podle které společenské systémy mohou reprodukovat samy sebe, pokud existuje kontinuální dynamická komunikace mezi jejich dílčími elementy.

Z praktického pohledu je nezbytné procesy samoorganizace chápat jako výsledek vzájemného působení pozitivních a negativních vztahů, díky kterému narůstá komplexita vnitřní organizace společenských systémů na všech hierarchických úrovních. S tím spojené pozitivní dopady na udržování dynamické rovnováhy těchto systémů potvrzují nadčasový rozměr vytvořené integrační teorie udržitelného regionálního rozvoje, kdy za prioritní otázku již není považována kvantifikace perspektivních růstových trendů, nýbrž správná percepce a z této percepce vycházející optimalizace vzájemných vztahů hlavních komponent společenských systémů. V souladu s holistickým chápáním pojmu udržitelnosti je potom položen

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy Teoretická a metodická východiska tvorby moderních strategií regionálního rozvoje a hodnocení účelnosti veřejných projektů (případová studie České rep. Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.